

ПРОБЛЕМА ФЕНОМЕНУ "САМОЕФЕКТИВНІСТЬ" У ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІЙ ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИЦІ

У статті проаналізовано та розкрито сутність поняття "самоефективність" у психолого-педагогічній теорії та практиці. Виокремлено низку найбільш істотних ознак самоефективності, а також наголошено на значущості ролі цього феномену в цілісному процесі професійно-особистісного самовдосконалення педагога.

Ключові слова: ефективність професійної діяльності, самоефективність, професійно-особистісне самовдосконалення, самооцінка, рефлексія.

Постановка проблеми, її зв'язок з важливими завданнями. У світлі вимог до модернізації вітчизняної системи освіти згідно з Болонською декларацією набуває все більшої актуальності створення умов для підвищення професійного потенціалу педагога, стимулювання прагнення до професійно-особистісного самовдосконалення, ефективної самореалізації.

Відповідно до Закону України "Про освіту", Концепції цільової державної програми "Вчитель", "Концептуальних засад розвитку педагогічної освіти України та її інтеграції в Європейський освітній простір" пріоритетними завданнями педагогічних закладів усіх рівнів акредитації є підготовка фахівців, здатних компетентно здійснювати професійну діяльність, ефективно реалізовувати творчо-особистісний потенціал у професійно-педагогічній сфері.

Нині високий рівень професіоналізму педагогів визначається не лише володінням ними сучасними професійними знаннями, ступенем їх педагогічної та інформаційної культури, умінням мислити й діяти в категоріальній системі педагогічної науки, а значною мірою від рівня гармонійного розвитку особистісних характеристик – ініціативності, цілеспрямованості, самодостатності та самоефективності.

Свідома потреба педагога до самовдосконалення стає особливо актуальною на сучасному етапі розвитку суспільства, оскільки зумовлюється інтенсивною інформатизацією, прискореним ритмом суспільного життя, створенням принципово нових комунікативних систем, подальшим духовним збагаченням.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання даної проблеми. Проблема самоефективності й ефективної взаємодії людини з довкіллям виникла в теоріях професійного розвитку особистості, засновником якої став американський психолог Альберт Бандура – один із провідних представників соціально-когнітивного напрямку сучасної світової психології.

Свій внесок у досліджувану проблему зробили Н. Бранден, Дж. Роттер, Д. Майерс, Р. Уайт та ін. Учені вважають, що самоефективність є фундаментально важливою якістю, яка впливає на поведінку людини та результати її діяльності.

Феномен самоефективності науково обґрунтовується у працях як вітчизняних, так і зарубіжних дослідників, зокрема Т. Гордєєвої, С. Логінова, Т. Кремешної, Л. Мірзаянкової, Н. Назаренко, О. Фаст, А. Федосєєвої та ін.

Окремі теоретичні положення професійно-особистісного самовдосконалення вчителя відображені в дослідженнях Б. Ананьєва, І. Беха, М. Євтуха, Е. Помиткіна, Г. Шевченко та ін.

Формулювання цілей статті. Мета статті полягає в аналізі сутності поняття "самоефективність" у психолого-педагогічній теорії та практиці, а також виокремленні найбільш істотних ознак, що характеризують цей науковий феномен.

Виклад основного матеріалу дослідження. Спрямованість на особистісно-професійний саморозвиток пов'язана з акцентуванням значущості мотивуючих тенденцій змін на основі цінності професійної самореалізації. Ці тенденції орієнтовані на зміст роботи, що виконується, й підвищують задоволеність від професійної діяльності.

Складність роботи над собою обумовлена тим, що людина – "гуманітарна система", на яку потужний вплив здійснюють судження, сприймання й емоції. Ця система відкрита, жива, що постійно розвивається за рахунок взаємодії її підсистем.

Успіх будь-якої й зокрема, педагогічної діяльності значною мірою залежить від бажання й уміння

педагога займатися саморозвитком, самовдосконаленням і самореалізацією.

Розкриття ж проблеми самоефективності потребує розгляду таких понять, як "самість" та "ефективність".

Психологічна література дає таке трактування поняттю "самість" (Selbst) – це глибинний центр та вираження психологічної цілісності окремого індивіда. Виступає як принцип об'єднання свідомої та безсвідомої частин психіки та одночасно забезпечує виокремлення індивіда з навколишнього світу.

Самість проявляється як джерело, що містить внутрішню інформацію особистості про власні якості, здібності та можливості, на основі чого складається самооцінка знань, вмінь, навичок, ділових, вольових та інших особистісних якостей.

Отже, самоефективність формується на основі власних уявлень особистості про свої можливості, власну здатність ефективно виконувати діяльність.

Український педагогічний словник термін "ефективний" розглядає як такий, що приводить до потрібних результатів, наслідків, дає найбільший ефект. "Ефективність" – абстр. ім. до ефективний [1]. Подібне визначення є й у іншій довідковій літературі: "ефективний" – той, що приводить до потрібних результатів, дієвий, що дає найбільший ефект, більш досконалий [2].

У педагогічному словнику подано таке трактування значення "ефективність діяльності" – (лат. *effectivus* – дієвий, той, що має певний результат): відношення досягнутого за тим чи іншим критерієм результату до максимально досягнутого або раніше запланованого результату [3].

Отже, важливу роль у досягненні будь-якої діяльності і педагогічної зокрема відіграють переконання особистості у своїх здібностях досягати ефективного результату. Це положення глибоко обґрунтовується в концепції самоефективності А. Бандури.

А. Бандура виділив такі параметри самоефективності, які визначають її вплив на поведінку людини: рівень, узагальненість та сила [4]. Розглянемо їх більш детально.

Рівень самоефективності описує уявлення людини про свої здібності впоратись з однією і тією ж діяльністю за різних ступенів її складності.

Науковець також зауважує, що люди з високим рівнем самоефективності вважають себе спроможними впоратись з несприятливими подіями, очікують від себе здатності долати перешкоди. Вони більш наполегливі, менш тривожні і менш схильні до депресій. Водночас люди з низьким рівнем самоефективності, зіштовхуючись із різноманітними життєвими обставинами, відчувають себе безпомічними, вважають за неможливе вплинути на ситуацію, що склалася, і що від них нічого не залежить.

А. Бандура та його послідовники вважають, що самоефективність здійснює вплив на різноманітні мотиваційні характеристики, зокрема такі, як вибір цілей, наполегливість, зусилля, а також емоції і долаття труднощів.

Наголошується на тому, що люди з високою самоефективністю ставлять перед собою адекватні цілі помірно-високого рівня складності; люди з рівносильним рівнем здібностей, але з низькою самоефективністю, обирають цілі зниженої складності. Постановка адекватних цілей сприяє зміцненню самоефективності в процесі їх досягнення.

Таким чином, самоефективність і цілевизначення взаємовпливають – самоефективність сприяє постановці адекватних цілей, у процесі досягнення яких підвищується рівень упевненості у своїх здібностях.

Сила самоефективності характеризує ступінь упевненості людини у власній здатності здійснювати діяльність. Від неї залежить, наскільки стійкою буде віра людини у свої здібності всупереч невдачам. А. Бандура вважає, що слабкі очікування ефективності зникнуть у випадку невдачі, тоді як сильна самоефективність стимулює продовження діяльності, незважаючи на труднощі, які виникають.

Широта (узагальненість) галузі самоефективності засвідчує, як переносяться переконання у власній ефективності, сформовані в одній сфері діяльності, на інші. За А. Бандурою, широта самоефективності має три рівні. Найнижчий рівень визначається в конкретному завданні в конкретних умовах, середній – в сукупності завдань із одної сфери діяльності, глобальний рівень характеризує переконаність в особистій самоефективності незалежно від сфери діяльності та ситуації. Відповідно, самоефективність може відрізнятись у різних видах діяльності, тому вимірювання узагальненої особистісної самоефективності не прогнозує рівень досягнень у конкретних видах діяльності. Найбільшу

предикторну цінність має саме специфічна самоефективність. Проте уявлення про самоефективність можуть переноситися на різні види діяльності, що особливо важливо в процесі її формування. Як зазначає А.Бандура, це може бути пов'язано з тим, що у свідомості людини зовні несхожі обставини можуть бути тісно пов'язані [5].

Упевненість у самоефективності також впливає на здатність долати різноманітні життєві труднощі, розчарування і стреси. А. Бандура описує взаємозв'язок самоефективності з мотивацією та успішністю діяльності наступним чином: успішні, новаторські, дружелюбні, не тривожні, не нудьгуючі люди, а також соціальні реформатори дивляться з оптимізмом на свою особисту ефективність щодо можливості впливати на події власного життя.

Незважаючи на досить широку наукову розробку теорії самоефективності А. Бандури завдяки простій формулі "віра в свої здібності допомагає впоратися із поставленими завданнями", у вітчизняній психолого-педагогічній науці процес теоретичного осмислення даного феномену і його емпіричне розроблення тільки починаються.

Варто відзначити, що у вітчизняній довідковій літературі термін "самоефективність" трапляється вкрай рідко. Так, у тлумачному психологічному словнику подається лаконічне визначення самоефективності як судження людей щодо їхньої здатності поводитися релевантно специфічній задачі або ситуації [6].

Щодо авторських визначень сутності поняття "самоефективність" у психолого-педагогічній теорії та практиці, то ми проаналізували їх, починаючи з 1977 року, а саме з визначення, яке дав цьому науковому феномену А. Бандура, й продовжили досліджувати, обираючи найбільш суттєві означення. Окрім цього, нами виокремлено ключові слова та категорійні ознаки в кожному авторському визначенні сутності поняття "самоефективність" (див. табл. 1).

Таблиця 1

Аналіз сутності поняття "самоефективність" у психолого-педагогічній теорії та практиці

№ з/п	Автор	Зміст поняття	Ключові слова в понятті	Виокремлені категорійні ознаки
1	Бандура А., 1977, 1986, 1989.	Самоефективність – 1) переконання людини відносно її здатності керувати подіями, що впливають на її життя; 2) особистісний когнітивний конструкт, що впливає на мотивацію та результати діяльності; 3) переконання особистості в успішності здійснення поведінки, необхідної для досягнення очікуваних результатів.	Переконання Особистісний когнітивний конструкт Переконання	Керованість Вмотивованість, результативність Результативність
2	Кричевський Р., 1998	Самоефективність – це особистісна властивість, яка полягає у сприйнятті суб'єктом власної ефективності у певній галузі.	Особистісна властивість	Усвідомленість, рефлексивність
3	Абдаліна Л., 2000	Самоефективність – ознака суб'єктності педагога у контексті реалізації його професійного потенціалу	Ознака суб'єктності	-
4	Галецька І., 2003	Самоефективність – один із психологічних чинників соціальної адаптації особистості, її здатність незалежно від об'єктивної важкості ситуації та суб'єктивного оцінювання її значущості мобілізувати власні ресурси, адекватно моделювати	Психологічний чинник соціальної адаптації	Мобільність, адекватність, гнучкість

№ з/п	Автор	Зміст поняття	Ключові слова в понятті	Виокремлені категорійні ознаки
		оптимальні поведінкові стратегії і гнучко реагувати на можливі зміни ситуації.		
5	Лотова І., 2004	Самоефективність – суттєва особистісна детермінанта, яка забезпечує досягнення кар'єрного успіху	Особистісна детермінанта	Націленість на успіх
6	Майєрс Д., 2004	Самоефективність – це інтегративне поєднання компетентності особистості та її позитивної самооцінки	Інтегративне поєднання	Позитивне спрямування
7	Хурчак А., 2004	Самоефективність – упевненість у своїх здібностях з очікуванням успіху та бажання працювати над собою, що веде до послідовної ефективного поведінки.	Упевненість у здібностях та бажання працювати над собою	Послідовність, націленість на успіх
8	Гордєєва Т., 2005	Самоефективність – це віра у власні здібності впоратися з певним видом діяльності, яка проявляється у тому, наскільки компетентною відчуває себе людина, виконуючи ту чи іншу справу.	Віра у власні здібності	-
9	Назаренко Н., 2005	Самоефективність – переконаність особи у своїх можливостях мобілізувати наявні ресурси для здійснення контролю над професійною діяльністю.	Переконаність у власних можливостях	Мобільність, керованість
10	Енеєва М., 2006	Самоефективність – контроль над власною поведінкою, яка веде до індивідуалізації та соціальної успішності людини, зумовлений просоціальним мотивом влади над собою.	Контроль над власною поведінкою, влада над собою	Індивідуалізованість, соціальна успішність, керованість
11	Васильєва Т., 2008	Професійна самоефективність – цілісне, динамічне, багатокомпонентне утворення, що складається із взаємопов'язаних уявлень про власні професійні компетентності.	Багатокомпонентне утворення	Цілісність, динамічність,
12	Гущин М., 2008	Самоефективність – важлива особистісна змінна, що виступає фактором професійної зрілості і базується на таких психологічних характеристиках, як рівень суб'єктивного контролю, відповідальність, рефлексивність, система професійних самооцінок.	Особистісна змінна	Керованість, відповідальність, рефлексивність, здатність до самооцінювання.
13	Кремешна Т., 2008	Педагогічна самоефективність – інтегративне утворення, яке виражається у впевненості педагога у власній професійній діяльності.	Інтегративне утворення	Впевненість у власній професійній діяльності, націленість на

№ з/п	Автор	Зміст поняття	Ключові слова в понятті	Виокремлені категорійні ознаки
				успіх, продуктивність
14	Садон О., 2008	Кар'єрна самоефективність – суб'єктивне сприйняття людиною здатності організовувати і виконувати дії, необхідні для реалізації кар'єри.	Суб'єктивне сприйняття	Організованість, результативність
15	Богатирьова О., 2009	Самоефективність особистості – найбільш значущий особистісний фактор, який впливає на професійну самореалізацію, а також дозволяє спрогнозувати цей процес.	Особистісний фактор	Професійна самореалізація, прогнозованість
16	Лук'яненко В., 2009	Самоефективність – соціальна установка, що проявляється в діяльнісному та соціальному аспектах і діє в афективній, когнітивній та поведінковій сферах особистості	Соціальна установка	Діяльнісність, соціальна спрямованість

Аналізуючи наведені вище в таблиці дані, можна зробити такі узагальнення:

– по-перше: виокремлюючи ключові слова в кожному з авторських визначень поняття "самоефективність" та звертаючи увагу на різноплановість підходів щодо його ідентифікації (переконання, властивість, детермінанта, характеристика, віра, змінна, утворення, фактор, установка тощо), можна зазначити, що кожен із дослідників акцентує увагу на значущості й важливості цього феномену як для особистісного, так і професійного розвитку людини;

– по-друге: серед наведених ознак, які фігурують в авторських визначеннях сутності поняття "самоефективність" й характеризують цей феномен, найчастіше дослідники виокремлюють такі:

- рефлексивність та усвідомленість;
- результативність та націленість на успіх;
- керованість та послідовність;
- здатність до самооцінювання;
- мобільність та гнучкість;
- прогнозованість тощо.

Охарактеризуємо більш детально кожен з ознак феномену "самоефективність" у контексті нашого дослідження.

1. Рефлексивність та усвідомленість.

Рефлексивність особистості – це її (особистості) здатність до спрямування власної діяльності на саму себе, власні особливості, тобто рефлексивність забезпечує особистості можливість самоконструювання, саморозвитку, самодетермінації, але необхідно розуміти, що вона може мати не лише конструктивний, а й деструктивний характер, наприклад, коли у процесі саморозвитку особистість викорінює особливості, які заважають успішності її діяльності.

Розвинена особистість усвідомлює себе. Суб'єктивно для індивіда особистість виступає як його Я, система уявлень про себе, що підтверджує себе у процесах спілкування, діяльності.

Для того, щоб досягнути максимально важливого усвідомлення й стати суб'єктом власної діяльності, визначити й ствердити власне "Я" в ній, педагогу необхідно сформулювати здатність бачити свою діяльність начебто зі сторони.

Самосвідомість учителя є одним із найважливіших факторів його становлення й розвитку як професіонала та особистості. Адже від того, в якій "якості" (виконавця соціально заданої, нормативної діяльності або духовного наставника молодого покоління у світі культури й соціального життя) він відображається у власній свідомості, залежить система тих ціннісних орієнтацій й переваг у галузі предметного (наукового) знання, методичних пошуків, змісті педагогічної діяльності, самодетермінації

вчителя, самоосвіті себе як професіонала й особистості.

Розвинена самосвідомість пов'язана, як правило, з критичним самовідношенням, а тому слугує основою для вдосконалення професійної діяльності й особистісної культури вчителя. Предметом самосприйняття можуть стати окремі сторони особистості педагога, ті чи інші її прояви.

Для педагога рефлексивне ставлення до власної діяльності означає вихід з повної поглинутості безпосереднім процесом діяльності для вироблення відповідного ставлення до неї, заняття позиції над нею, поза нею для судження про неї [7].

Розвиток рефлексії педагога передбачає своєрідний механізм розвитку його самосвідомості, що забезпечує певний "зворотній зв'язок", на основі якого відбувається коригування педагогічної діяльності й здійснюється освіта та самоосвіта вчителя.

Треба зауважити, що одним з таких механізмів розвитку рефлексії може слугувати дискурсивний діалог педагога з самим собою. Цей рефлексивний самодіалог опосередкований самосприйняттям й самоспілкуванням людини як індивідуальності, що приводить її у процесі саморозвитку до самопізнання, саморозуміння й самосвідомості.

Діалог як бесіда з собою задовольняє базову потребу людини в саморозумінні та ведеться з допомогою рефлексії в актах самоспостереження, самосвідомості, самоосмислення, самовідношення тощо [8].

2. Результативність та націленість на успіх.

У широкому змісті під успіхом розуміється життєва успішність, якої людина досягає та яку переживає в ході власної життєдіяльності, прагнучи реалізувати свій потенціал. Це подія, що здобула соціальну або суспільну оцінку. Однак успіх буває видимим не лише у дзеркалі суспільної думки або у визнанні з боку інших. Те, що одні вважають успіхом, інші можуть сприймати як невдачу. Важливо знати, що сама людина розуміє під успіхом. Успіх, пов'язаний з очікуваними результатами, залежить від системи цінностей конкретної людини, уявлення про нього можуть змінюватися протягом життя.

Так, успіх особистості в контексті життєдіяльності може виступати формою самореалізації та приводить до суб'єктивного задоволення процесом життя. У випадку, коли особистість відчуває себе успішною, підвищується усвідомлення своєї здатності та компетентності в управлінні власною життєдіяльністю, вирішенні життєвих ускладнень, реалізації поставлених цілей. Іншими словами, успішна особистість усвідомлює свою самоефективність.

Як бачимо, поняття успіху та самоефективності є взаємопов'язаними детермінантами. Висока самоефективність пов'язана з очікуванням успіху та приводить до індивідуальної та соціальної успішності людини. Натомість досягнення успіху гарантує позитивний зворотній зв'язок, який підвищує самоефективність особистості.

Педагог повинен не лише усвідомлювати свої образи, що пов'язані з успіхом, свідомо формувати уявлення про успіх, але й планувати, осмислювати й здійснювати ці наміри. Він може цілеспрямовано впливати на самого себе, свою поведінку, а значить, на свій успіх.

3. Керованість та послідовність.

Коли йдеться про самоуправління у професійній галузі, то маємо на увазі, як правило, постановку цілі, послідовне планування роботи й розподіл свого часу, вибір робочої техніки, оволодіння необхідними навичками та операціями щодо реалізації програми самоконтроля.

Саморегуляція – це одна з найважливіших характеристик особистості, що впливає на поведінку (за А. Бандурою). У рамках реципрокного детермінізму люди реактивно (reactively) намагаються зменшити розбіжність між своїми досягненнями й своєю ціллю й, знищивши цю розбіжність, проактивно (proactively) ставлять перед собою нові, більш високі цілі [9].

Саморегуляція педагога допомагає бачити кінцеву мету його професійної діяльності, самостійно знаходити оптимальні шляхи її досягнення. Результатом саморегуляції, як правило, є вміння володіти собою.

Альбертом Бандурою було виокремлено дві групи факторів саморегуляції, що взаємовпливають: внутрішні й зовнішні.

Внутрішні, або особистісні, фактори саморегуляції передбачають три необхідні умови: самоспостереження (self-observation), процес винесення суджень (judgmental process) та активну реакцію на себе (active self-reaction).

Підвищенню самоефективності педагога сприяє самоконтроль, який використовується для досягнення поставленої цілі і стратегії. Особистий контроль сприяє формуванню в суб'єкта переконаності в тому, що він може контролювати найважливіші події життя.

Учителі, які володіють вираженим почуттям власної ефективності, значно рідше стикаються з проблемами тривожності, депресії і більш наполегливі в досягненні своїх професійних цілей.

4. Здатність до самооцінювання.

За самооцінкою завжди стоїть певний процес – самооцінювання, що передбачає порівняння чи внутрішнє обґрунтування. Щоб оцінити власні особистісні чи професійні якості, здібності чи результати дій, педагогу завжди необхідний деякий стандарт, підстава, критерій.

Уявлення педагога про себе слугують певним матеріалом для самооцінювання, а самооцінка, що формується при цьому, у свою чергу, задає модус самовідношення.

У випадку оцінки самовідношення (тобто система самооцінок) являє собою самоповагу, почуття компетентності чи почуття ефективності, а в якості емоції самовідношення постає як симпатія, почуття власної гідності, цінності, самосприйняття.

Самооцінка діє як посередник, як буферна зона між Я та реальним зовнішнім світом, що сигналізує про адекватність дій людини, про те, що все в житті складається благополучно або навпаки, неблагополучно.

Висока самооцінка особистості педагога стає свого роду "посилювачем", фасилітатором досягнення мети й зміцнює резистентність особистості, тоді як низька самооцінка приводить до зміцнення захисної, обережної поведінки.

Механізмом самооцінки є соціальне порівняння чи порівняння з нормою, еталоном, тобто відображення суб'єкт-суб'єктних відношень, переваг та пріоритетів.

Судження про власну ефективність ґрунтується на самоуявленні й самооцінці, а також тісно пов'язане, що неодноразово підкреслював А. Бандура, з емоційними переживаннями, які можуть як слугувати певними джерелами самоефективності, визначаючи впевненість, компетентність й готовність діяти, такі бути її наслідками.

Варто зазначити, що функція професійної самооцінки педагога – регуляція його професійної поведінки. Існує чіткий взаємозв'язок між рівнем критичного ставлення педагога до себе і його професійним самопізнанням. Так, чим більш критично педагог ставиться до себе, тим більш зрілим є його професійне самопізнання.

5. Мобільність та гнучкість.

Успіх сучасної освіти визначається передусім здатністю гнучко реагувати на постійно змінювані умови. Гнучкість потрібна не лише системі освіти в цілому, а й її суб'єктам.

Дії педагога в конкретній педагогічній ситуації залежать від взаємовпливу навколишнього середовища та свідомості вчителя, особливо від усвідомлених процесів, пов'язаних із переконаннями, що він може або не може реалізувати деякі дії, необхідні для того, щоб змінити ситуацію на краще. А. Бандура назвав ці очікування самоефективністю.

Педагогічна діяльність характеризується складністю та напруженістю. Педагогу необхідно постійно взаємодіяти з учнями, їх батьками, колегами й адміністрацією. У ході такої взаємодії вчитель стикається з організацією запланованих і цілеспрямованих навчальних й виховних заходів, але водночас йому також доводиться часто приймати педагогічні рішення у непередбачуваних раніше ситуаціях.

Таким чином, щоб мати високий рівень власної ефективності, сучасний педагог має бути здатним гнучко перебудовувати напрям і зміст своєї професійної діяльності й самостійно працювати над власним розвитком, підвищенням освітнього й культурного рівнів, уміти самостійно набувати необхідних для професійної діяльності знань, умінь і навичок, критично мислити, володіти стійкою системою мотивів і потреб соціалізації, бути здатним активно й творчо діяти. Він повинен уміти навчити учнів творчо засвоювати знання та застосовувати їх у конкретних навчальних і життєвих ситуаціях, критично осмислювати здобуту інформацію, оволодіти вміннями й навичками саморозвитку, самоаналізу, самоконтролю та самооцінки.

6. Прогнозованість.

Самоефективність є важливою особистісною характеристикою й у поєднанні з конкретними цілями й знаннями про те, що варто робити, може істотно впливати на майбутню поведінку.

Окрім цього, самоефективність – потужний предиктор поведінки, що здійснює істотний вплив на вибір учителем рівня власних зусиль, наполегливості, доборі завдань визначеного ступеня складності й у підсумку успіх у діяльності, тоді як, наприклад, показники самоповаги не дозволяють достатньо точно передбачити дії вчителя.

Педагогу необхідно набути вмінь передбачати результати власної діяльності, поведінки і безпосередньо себе у нових морально-духовних координатах.

Самопрогнозування – це той механізм, завдяки якому вчитель визначає можливості свого розвитку, виокремлює вимоги, на які необхідно орієнтуватися, розглядає себе на різних часових етапах власного особистісного онтогенезу. Окрім цього, самопрезентування — установка на самозміну, потужний поштовх до послідовної роботи над собою.

Висновки дослідження і перспективи подальших розвідок з напрямку. Таким чином, враховуючи значущість феномену "самоефективність" у професійно-особистісному розвитку педагога й зважаючи на актуальність та перспективність проблеми дослідження, вважаємо за потрібне подальше спрямування наших наукових пошуків на визначення можливих шляхів формування цього особистісного утворення та його ролі у цілісному процесі самовдосконалення особистості.

Література

1. Фрейджер Р. Личность. Теории, упражнения, эксперименты / Р. Фрейджер, Д. Фейдимен. – СПб.: Пройм-ЕВРОЗНАК, 2006. – 704 с.
2. Педагогическая энциклопедия. – М., 1968. – Т. 4. – С. 258.
3. Педагогічний словник / за ред. М. Д. Ярмаченка. – К.: "Педагогічна думка", 2001. – 445 с.
4. Bandura A. Human agency in social cognitive theory. American psychologist. 1989. V. 44 (9). P. 1175 – 1184.
5. Bandura A. Social cognitive theory an agentic perspective. Annual Review psychology.– 2001.– V. 52.– P. 1 – 26.
6. Шапар В. Б. Психологічний тлумачний словник / В. Б. Шапар. – Х.: Прапор, 2004. – 640 с.
7. Батракова С. Н. Проблема самосознания учителя как "человека культуры" / С.Н. Батракова // Мир психологии. – 2002. - № 2. – С. 148–159.
8. Семенов И. Методологические проблемы рефлексивной психологии самовосприятия индивидуальности / И. Семенов // Мир психологии. – 2013. – № 1. – С. 131–148.
9. Москаленко О. В. Взаимосвязь профессиональной самореализации молодежи с процессами ее самоактуализации, самоопределения и самоэффективности / О. В. Москаленко, Г. В. Миронова // Мир психологии. – 2002. – № 3. – С. 61–72.

И. Е. Макаренко

ПРОБЛЕМА ФЕНОМЕНА "САМОЭФФЕКТИВНОСТЬ" В ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ ТЕОРИИ И ПРАКТИКЕ

В статье проанализирована и раскрыта сущность понятия "самоэффективность" в психолого-педагогической теории и практике. Выделены и охарактеризованы наиболее существенные признаки самоэффективности, а также акцентировано внимание на значимости этого феномена в целостном процессе профессионально-личностного самосовершенствования педагога.

Ключевые слова: эффективность профессиональной деятельности, самоэффективность, профессионально-личностное самосовершенствование, самооценка, рефлексия.

I. Makarenko

THE PROBLEM OF "SELF-EFFICACY" PHENOMENON IN PSYCHOLOGICAL AND PEDAGOGICAL THEORY AND PRACTICE

In the article the essence of the concept of "self-efficacy" in psychological and pedagogical theory and practice is analyzed. A number of the most essential features of self-efficacy is allocated and characterized. The author emphasized the importance of this phenomenon in complete process of teacher's professional and personal self-development.

Keywords: efficiency of professional activity, self-efficacy, professional and personal self-development, self-assessment, reflection.